
Ocena dorobku naukowego, badawczego,
konserwatorskiego i organizacyjnego
Pani dr **Ewy Doleżyńskiej-Sewerniak**,
sporządzona w związku
z postępowaniem habilitacyjnym
w dziedzinie sztuk plastycznych,
w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne

Dane personalne i kariera zawodowa

Każdy pracownik naukowo-dydaktyczny, którego życiowym celem jest rozwój własny poprzez wkład w naukę oraz pozostawiony dorobek, staje się swoistym drogowskazem dla przyszłych pokoleń – w szczególności studentów, którzy często pozostają depozytariuszami określonej historii, tradycji i sposobu myślenia. W dziedzinach, w których sztuka łączy się z nauką, a dobro wspólne, jakim jest zachowanie dziedzictwa dla przyszłości, nabiera szczególnego znaczenia, rola ta zyskuje wymiar wyjątkowy.

Pani **dr Ewa Doleżyńska-Sewerniak** po uzyskaniu stopnia doktora konsekwentnie podąża wcześniej wytyczoną drogą, rozwijając i pogłębiając zdobyte metodologie, a także współpracując ze znakomitymi ekspertami i profesorami związanymi z ważnym ośrodkiem badań nad konserwatorstwem, jakim jest Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. To, co dla każdego naukowca w tej dziedzinie stanowi fundament warsztatu, u Habilitantki jawi się jako naturalny proces integracji: umiejętności pracy ze źródłem, analizy formalnej oraz badań laboratoryjnych, a przede wszystkim doświadczenia wynikającego z bezpośredniego kontaktu z obiektem zabytkowym.

Takie działania stanowią nie tylko standard środowiskowy, lecz przede wszystkim solidną podstawę budowania własnej pozycji eksperckiej oraz drogę do funkcjonowania w przestrzeni nauki i dydaktyki jako odpowiedzialnego nośnika wartości.

Dr Ewa Doleżyńska-Sewerniak swoje szczególne zainteresowania ukierunkowała na warsztat malarski Szymona Czechowicza i twórców jego kręgu, ale sięgała również po dorobek innego wybitnego polskiego malarza, Aleksandra Gierymskiego, eksplorując zagadnienia techniczne i technologiczne jego twórczości. Powstałe monografie stanowią szeroko udokumentowane opracowania z zakresu technologii malarstwa i badań warsztatu artystycznego – jako pasjonatka, historyczka sztuki i badaczka klasycznej technologii – w których autorka poszukuje własnego, rozpoznawalnego języka badawczego.

Świat naukowy Habilitantki to przestrzeń nieustannego rozwoju i pogłębiania wiedzy, realizowanego poprzez publikacje naukowe i monografie. W omawianym przypadku dorobek ten obejmuje m.in. 15 rozdziałów w monografiach naukowych oraz 15 artykułów opublikowanych w czasopiśmie naukowych, w tym w periodykach o zasięgu międzynarodowym, takich jak *Journal of Cultural Heritage*, *Color Research and Application*, *Spectroscopy Letters* czy *Heritage Science*.

Już same te liczby świadczą o intensywnej i systematycznej aktywności publikacyjnej. W przypadku Habilitantki widoczna jest przy tym wyraźna spójność podejmowanych zagadnień –

można ją opisać jako drogę prowadzącą od badań nad twórczością Gierymskiego, poprzez analizy kolejnych malarzy, aż po syntetyczne ujęcie warsztatu Czechowicza. Przekładając to na język bardziej obrazowy – jest to przejście od śladu koloru na powierzchni obrazu, poprzez strukturę jego historycznego i materialnego zakorzenienia, aż po gest pędzla, który pozostaje najbliższym aktem twórczym.

Habilitationka wykazuje dużą swobodę w formułowaniu wypowiedzi naukowej, co znajduje potwierdzenie w jej aktywności jako współredaktorki m.in. czterech tomów naukowych, a także inicjatorce dyskursu badawczego wokół problematyki warsztatu artysty, technologii i badań interdyscyplinarnych. Przejawia się to w publikacjach poświęconych twórczości Szymona Czechowicza oraz kolejnych częściach cyklu *Wokół zagadnień warsztatu artysty: malarza, rzeźbiarza, architekta...*

Istotnym aspektem działalności dr Ewy Doleżyńskiej-Sewerniak jest również aktywność konferencyjna. Po uzyskaniu stopnia doktora uczestniczyła ona w ponad 30 konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych, wygłaszając referaty, prezentując postery oraz biorąc udział w spotkaniach organizowanych zarówno przez polskie, jak i zagraniczne instytucje naukowe. Występowała także w roli głównego organizatora i kierownika naukowego sześciu konferencji, w tym międzynarodowej sesji poświęconej jej głównemu obszarowi badawczemu, jakim jest warsztat Szymona Czechowicza.

Ważną częścią dorobku naukowego są projekty badawcze i grantowe. Po uzyskaniu doktoratu kierowała lub współrealizowała siedem projektów badawczych i stypendialnych, w tym grant Narodowego Centrum Nauki, projekt Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, projekt realizowany w ramach W-RIHS.pl oraz przedsięwzięcia finansowane przez Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, samorząd województwa kujawsko-pomorskiego i program IDUB. Wszystkie te działania pozostają ściśle związane z nauką konserwatorską oraz praktyką ekspercką.

Habilitationka podejmowała się licznych opracowań i badań dotyczących m.in. historycznej kolorystyki, tworząc programy prac konserwatorskich i sporządzając wytyczne dla kilkuset obiektów architektury i detalu architektonicznego w wielu miastach Polski. Przeprowadziła także liczne ekspertyzy, analizy autentyczności dzieł oraz specjalistyczne badania obiektów ruchomych, w tym badania obrazów Szymona Czechowicza ze zbiorów lwowskich. W jej dorobku znajdują się również liczne realizacje konserwatorskie obejmujące obrazy, rzeźby, chorągwie, stropy polichromowane, stolarkę i wyposażenie kościelne.

Habilitationka sporządziła kilka recenzji wydawniczych dla uznanych instytucji i czasopism, w tym

dla periodyków międzynarodowych wydawnictw Wiley, Taylor & Francis i Springer. Recenzowała także prace dyplomowe oraz pełniła funkcję eksperta zewnętrznego Narodowego Centrum Nauki. Przeprowadziła również wykłady popularyzujące naukę i sztukę, jest członkiem Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków oraz posiadała uprawnienia Rzecznawcy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Recenzja monografii na podstawie przedstawionego autoreferatu

Znając dorobek Pani dr Ewy Doleżyńskiej-Sewerniak, naturalne jest, że jej autoreferat monograficzny ukierunkowany został na postać polskiego malarza późnego baroku – Szymona Czechowicza – oraz twórców związanych z jego kręgiem. Głównym rdzeniem, a zarazem efektem badań nad warsztatem polskich malarzy aktywnych zawodowo w XVIII wieku, stało się sformułowanie celu badawczego jako próby całościowego rozpoznania procesu twórczego, materiałów, technologii oraz praktyki warsztatowej, a także ich konsekwencji dla badań nad autorstwem, datowaniem, stanem zachowania i konserwacją dzieł.

W tym sensie przedsięwzięcie jawi się nie tylko jako ambitne, lecz również jako potrzebne i wciąż stosunkowo rzadko podejmowane. Co za tym idzie, jego realizacja stanowi istotne uzupełnienie literatury przedmiotu – zarówno poprzez szeroko zakrojony zakres analiz, jak i wyraźne osadzenie metodologiczne w obszarze badań interdyscyplinarnych.

W swojej dysertacji Habilitantka wskazała prapoczątek swoich zainteresowań warsztatem Szymona Czechowicza, przywołując obraz z rodzinnej parafii, który trafił do pracowni konserwatorskiej i został poddany kwerendom archiwalnym oraz badaniom porównawczym. Dzięki temu możliwe było powiązanie go – przedstawienia Trójcy Świętej – z warsztatem mistrza.

Od tego krótkiego, a zarazem istotnego wprowadzenia, wyjaśniającego genezę zainteresowań badawczych, autorka przechodzi do rozbudowanego wstępu metodologicznego, w którym przedstawia funkcje badań interdyscyplinarnych w procesie ochrony zabytków. Tłem tych rozważań jest historia dzieła, ujmowana poprzez zaplecze działań konserwatorskich, których rezultatem staje się pogłębiona autonomia poznania obiektu oraz potrzeba prowadzenia badań ukierunkowanych na rozpoznanie kodu twórczego. Badania te umożliwiają weryfikację autentyczności, wspierają trafny dobór materiałów konserwatorskich, a także pozwalają na rekonstrukcję brakujących fragmentów dzieła. Są to zagadnienia fundamentalne, ponieważ kształtują cały proces badawczy i nadają mu – już na poziomie założeń – ciężar zarówno naukowy, jak i praktyczny.

Rozkładanie warsztatu pracy, rozumiane jako swoiste odwrócenie w czasie procesu powstawania dzieła – aż do momentu poprzedzającego pierwszy gest malarski – staje się tu modelem

identyfikacji całego zamierzenia badawczego. Punktem wyjścia jest rozpoznanie materiałów, które prowadzi do stopniowej rekonstrukcji procesu twórczego. Takie rozpracowanie tajników warsztatu, które skrywają się za każdym dziełem, przekształca się w swoisty wzorzec analityczny, a w konsekwencji w bank danych oraz mechanizm porównawczy służący datowaniu, identyfikacji i weryfikacji autorstwa prac – nie tylko przypisywanych Czechowiczowi, lecz także innym twórcom epoki.

Jednakże zasadniczy ciężar tych badań autorka świadomie koncentruje na osobie Czechowicza. Pracownie mistrzowskie w całej Europie oddziaływały na szerokie kręgi środowisk rzemieślniczo-artystycznych, dlatego tak istotne staje się ustalenie wpływu mistrza na warsztat jego uczniów. Wyartykułowany cel badań, polegający na uchwyceniu tej zależności oraz stworzeniu narzędzia analitycznego, podnosi rangę studium przypadku do poziomu instrumentu porównawczego, który może być wykorzystywany w dalszych badaniach – zarówno w analizach proveniencyjnych, rekonstrukcji procesów twórczych, jak i w praktyce konserwatorskiej.

Autorka wielokrotnie podkreśla użyteczność zgromadzonego materiału dla datowania i weryfikacji dzieł, co nadaje monografii wyraźny profil badawczy i wskazuje na jej potencjalne znaczenie dla rozwoju dyscypliny.

Dr Ewa Doleżyńska-Sewerniak podkreśla, że analizom wizualnym poddała niemal wszystkie prace związane z nazwiskiem Czechowicza, udokumentowane w dotychczasowej literaturze, natomiast do badań specjalistycznych typowała dzieła znajdujące się *in situ* – w kościołach i klasztorach w Polsce oraz poza jej granicami. Powołuje się również na imponującą sieć instytucji współpracujących przy pracach dokumentacyjnych i porównawczych, co przekłada się na znaczący ciężar organizacyjny przedsięwzięcia. Wśród nich wymienia muzea narodowe, biblioteki, zamki królewskie, muzea diecezjalne, a także placówki we Lwowie, Wilnie, Nancy i Rzymie.

Tak zakrojone działania nie opierają się wyłącznie na wyborze obiektów łatwo dostępnych i dobrze rozpoznanych, opisanych już w literaturze wielogłosem eksperckim. Przeciwnie – dążenie do możliwie najszerszego oglądu zachowanego materiału wzmacnia wiarygodność badań i pozwala formułować bardziej pogłębione wnioski.

Habilitantka w sposób świadomy konstruuje dyptyk monograficzny jako jedno osiągnięcie naukowe. Jest to rozwiązanie racjonalne i logiczne, pozwalające oddzielić część problemową i interpretacyjną od dokumentacyjnej i katalogowej, która stanowi źródłowe zaplecze analiz i wielokrotnie dostarcza dla nich solidnego oparcia.

W tomie pierwszym odnajdujemy rozbudowany opis „pracowni twórczej”, oparty na wprowadzeniu biograficznym, analizie edukacji artystycznej, charakterystyce miejsca pracy, dostępności

materiałów oraz szczególnej roli rysunku. Ten ostatni element – jak podkreśla autorka – został po raz pierwszy tak szczegółowo przeanalizowany w kontekście zależności między procesem rysowania a powstawaniem obrazu w ramach badań nad twórczością Czechowicza. Dalej przedstawione zostają zagadnienia komponowania obrazów, przygotowania podobrazia, techniki malarskiej, kolorystyki, wpływu na uczniów oraz problematyka atrybucji i datowania.

Układ ten jest szeroki, a zarazem merytorycznie spójny. Pozwala ująć warsztat artysty jako zjawisko wieloskładnikowe, obejmujące nie tylko sam akt malowania, lecz także zaplecze organizacyjne, edukacyjne, materiałowe i kulturowe. Jest to tematyka obecna w refleksji historyków sztuki i teoretyków, jednak w obszarze badań konserwatorskich zyskuje ona szczególny wymiar – jako punkt wyjścia do działań ukierunkowanych na rozpoznanie technologii i struktury dzieła.

Na tym tle szczególnie istotne wydaje się pogłębione ujęcie problematyki barwy i technologii malarskiej, które stanowi jeden z kluczowych elementów tej części pracy. Należy przy tym zauważyć, że w środowisku badaczy konserwatorów zagadnienia warsztatu osiemnastowiecznych twórców polskich stosunkowo rzadko poddawane są tak szeroko zakrojonej analizie, co dodatkowo podkreśla znaczenie podjętego tematu.

Autorka, jako osoba wszechstronnie przygotowana do działań nie tylko w sferze konserwacji, ale również w obszarze wiedzy pozyskiwanej poprzez studia kształcące związane z historią sztuki, historią kultury oraz nauką o sztuce, naturalnie wychodzi poza ramy czysto technologicznego ujęcia zagadnień konserwatorskich. Dzięki temu aspekty wykraczające poza samą technologię stają się nośnikiem poszerzonej wartości poznawczej i prowadzą do jakości, która wydaje się nie tylko pożądana, ale wręcz konieczna w rozwoju współczesnego specjalisty z zakresu konserwatorstwa.

Nawiązanie do tradycji rzymskiego warsztatu stanowi punkt wyjścia dla opowieści o Czechowiczu i jego uczniach, a zarazem pozwala ukazać wpływ tego środowiska na sztukę polską XVIII wieku oraz kolejnych pokoleń twórców. Wskazuje to również, że na ziemiach Rzeczypospolitej funkcjonowała świadomość europejskich trendów artystycznych i – mimo uwarunkowań geopolitycznych – sztuka pozostawała nośnikiem aktualnych idei.

Autorka akcentuje związki warsztatu Czechowicza z praktyką malarską Rzymu: metodę pracy opartą na szkicach koncepcyjnych, studiach detali, modelli, starannym doborze wzorców graficznych oraz świadomym komponowaniu układów figur. Taki sposób ujęcia pozwala wyprowadzić artystę z uproszczonego, „prowincjonalnego” postrzegania i umieścić go w szerszym kontekście europejskiej kultury warsztatu, co jednocześnie podkreśla jego znaczenie jako pedagoga i twórcy oddziałującego na kolejne pokolenia.

Istotnym elementem analizy staje się również szczegółowe ujęcie procesu przygotowania warsztatu. Od roli pierwowzoru, poprzez szkice, planowanie układu figur i nadawanie im indywidualnych cech, aż po tworzenie malarskich modeli, autorka prowadzi czytelnika przez kolejne etapy pracy artysty. Następnie przechodzi do zagadnień związanych z przygotowaniem podłoża – przeklejeniem, gruntowaniem, doбором materiałów – oraz etapowania pracy, by ponownie powrócić do techniki twórczej, w tym sposobów przenoszenia rysunku na grunt i realizacji procesu malowania z uwzględnieniem kolorystyki i światła.

Ten ogólny opis zostaje poparty szczegółowym rozróżnieniem elementów warsztatu: charakterystycznego sposobu przygotowania podobrazia, specyficznego rodzaju gruntu, metod przenoszenia zarysu kompozycji, stałości palety, funkcji poszczególnych pigmentów, trójstopniowego modelunku światłocieniowego, zastosowania ciepłych czerwonych zapraw, brązowych laserunków, specyfiki spoiw temperowych oraz rozpoznawalnego kodu barwnego. Nie jest to zatem jedynie rejestr materiałów, lecz próba wyodrębnienia systemu cech diagnostycznych, co stanowi istotny wkład w badania nad warsztatem artysty.

Zagadnienia datowania i korekt atrybucyjnych pełnią w tej pracy funkcję narzędziową. Habilitantka omawia liczne przypadki dzieł błędnie przypisywanych Czechowiczowi, a także wskazuje obiekty, które – jej zdaniem – powinny zostać z nim powiązane. Świadczy to o realnej zdolności autorki do wpływania na stan badań, nie tylko poprzez porządkowanie materiału, lecz także poprzez podejmowanie krytycznego dialogu z dotychczasową literaturą.

W swoich rozważaniach autorka w sposób wyważony odnosi się również do zastosowania badań stosunków izotopowych ołowiu w bielach ołowiowych jako narzędzia wspomagającego datowanie dzieł. Mimo że wykorzystwała tę metodę jako pierwsza w Polsce i ma ona potencjał nowatorski, autorka zachowuje wobec niej metodologiczny dystans. Taka ostrożność świadczy o świadomości ograniczeń tej techniki oraz o unikaniu nadmiernego eksponowania rozwiązań, które – choć obiecujące – pozostają jednym z wielu elementów aparatu badawczego.

Monografie z zakresu nauk ścisłych koncentrują się na weryfikowalnych wynikach badań, opartych na metodach eksperymentalnych, analizie danych i powtarzalności procedur, prowadzących do jednoznacznych lub mierzalnych wniosków. Zestawienie ich z monografiami humanistycznymi, które opierają się na interpretacji źródeł, analizie kontekstów kulturowych i historycznych oraz budowaniu argumentacji, w której znaczenie ma wielość możliwych odczytań, a nie wyłącznie empiryczna weryfikowalność, stanowi zupełnie inny typ wyzwania poznawczego. W kontekście konserwatorskim przybiera ono postać swoistego podwójnego modelu współdziałania, a zarazem napięcia wewnętrznego między tymi porządkami.

Dr Ewa Doleżyńska-Sewerniak w takiej konfiguracji wykazuje się dojrzałością i rzetelnością – potrafi wskazać ograniczenia pola badawczego oraz odnieść się refleksyjnie do braku materiałów porównawczych, niedostatku opracowań dotyczących rysunku osiemnastowiecznego, słabości badań nad techniką i technologią obrazów twórców rodzimych, a także ogólnego rozproszenia wiedzy o środowiskach artystycznych XVIII stulecia. Jest to istotna część autoreferatu – świadectwo odwagi badawczej i zarazem wyraźny sygnał, że monografia nie ma charakteru zamknięcia problemu, lecz powinna być traktowana jako otwarcie dyskursu i pole dla dalszych badań.

W całości, mimo bardzo obszernych partii poświęconych podstawowym działaniom konserwatorskim, wyczuwalny jest jednak brak wyraźnie syntetycznego powiązania tych fragmentów z osiągnięciem głównym. Ta swoista przeciwwaga wobec sedna dysertacji mogłaby zostać silniej ukierunkowana na wskazanie znaczenia badań i ich implikacji, zamiast pozostawać na poziomie opisu działań, które w środowisku konserwatorskim mają charakter normatywny. Nie jest to błąd merytoryczny, lecz raczej efekt szerokiego przygotowania autorki i pewnego napięcia między potrzebą kompletności a koniecznością koncentracji na zasadniczym problemie badawczym.

Podsumowując, Habilitantka trafnie sformułowała cel pracy, przeprowadziła imponujący zakres kwerend i analiz, wprowadziła logiczny podział na tom interpretacyjny i dokumentacyjny oraz konsekwentnie połączyła metody humanistyczne z badaniami laboratoryjnymi. Podjęła próbę rekonstrukcji „technicznego kodu” warsztatu Szymona Czechowicza, szeroko wykorzystując wyniki badań w procesach atrybucji i datowania dzieł. Wskazała również wpływ mistrza na uczniów nie jako kategorię wyłącznie stylistyczną, lecz jako problem technologiczny i warsztatowy, a także wykazała realne przełożenie swoich ustaleń na praktykę konserwatorską.

Bardzo istotnym walorem pracy jest to, że monografia nie zatrzymuje się na opisie indywidualności jednego artysty, lecz rozszerza pole badawcze na jego krąg i uczniów, co pozwala mówić o zjawisku warsztatowym w szerszej skali. Autorka wskazuje powiązania między zidentyfikowanymi właściwościami technologicznymi a możliwością odróżnienia dzieł Czechowicza od prac innych twórców, w tym imitatorów, a także wykazuje konsekwencję w doborze materiałów przez malarza – utrzymującą się przez dziesięciolecia w zakresie płócien, gruntów, pigmentów, modelunku i kolorystyki.

Najważniejsze jest jednak to, że cały ten zasób doświadczenia naukowego z zakresu badań konserwatorskich znajduje bezpośrednie zastosowanie w praktyce. Zgromadzony materiał porównawczy jest w znacznym stopniu wykorzystywany przy rekonstrukcji fragmentów obrazów. W rezultacie całość opracowania funkcjonuje na styku trzech porządków: wiedzy akademickiej,

praktyki konserwatorskiej oraz dokumentacji i zarządzania dziedzictwem kulturowym.

Konkluzja recenzji

Na podstawie analizy przedstawionego autoreferatu oraz omówionego w nim osiągnięcia naukowego w postaci dwutomowej monografii pt. *Warsztat artysty malarza w XVIII wieku na przykładzie dzieł Szymona Czechowicza (1689–1775) oraz twórców jego kręgu* wraz z tomem katalogowym, stwierdzam, że dorobek ten stanowi znaczące osiągnięcie naukowe w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Praca ta wnosi istotny wkład w rozwój badań nad techniką i technologią malarstwa XVIII wieku, a także w zakresie badań atrybucyjnych i datujących dzieła sztuki. Szczególne znaczenie ma interdyscyplinarny charakter badań, łączących metody właściwe naukom humanistycznym i ścisłym, oraz wypracowanie zespołu kryteriów umożliwiających identyfikację warsztatu malarskiego Szymona Czechowicza i jego kręgu. Na podkreślenie zasługuje również zastosowanie zaawansowanych metod analitycznych, w tym badań izotopowych, oraz szeroki zakres materiału badawczego i jego praktyczne wykorzystanie w konserwacji i weryfikacji dzieł sztuki.

W związku z powyższym stwierdzam, że przedstawione osiągnięcie naukowe spełnia wymagania określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Wnoszę o nadanie pani **dr Ewie Doleżyńskiej-Sewerniak** stopnia **doktora habilitowanego** w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Prof. Artur Krajewski

